

— ОТТООХУН — 2020 —

“Көңүл хотуур” сабаланыаба

Быйыл сайын кураан дьыл буолан, улууска оттоохун боппуруостарыгар анаммыт суһал ыстаап тэриллбитэ. Бэрэссэдээтэлинэн улуус баһылыга Андрей Тимофеевич Ноговицын ананан, итиннээх туһуламмыт үлэни-хамнаһы сүрүннүүр. Сүөһү, сылгы ахсаанын энчирэппэт туһугар, быйылгы кыстыгы этэннэ туоруур оту бэлэмнээһиннэ кэккэ сорултар тураллар. Ол курдук, урукку сылларга оттоммокко хаалар хoduналары, арендаба бэриллбит оттуур сирдэри быйыл барытын хаалларбакка оттуур туһунан боппуруос көтөбүллүбүтэ. Онон от ыйын 17 күнүгэр суһал ыстаап чилиэннэрэ бу боппуруоска туһуламмыт муннаабы тэрийдилэр, атырдьах ыйын 5 күнүттэн “Көңүл хотуур” сабалыырга туһааннаах дьаһалы ылындылар. Итиннэ нэһилиэк дьаһалталара, туһааннаах исписалиистар, бука бары ылсан үлэлэнэллэрэ булгуччулаах. Бу туһунан дьаһалы ситилии хаһыат 6-с балаһатыгар билсин.

“СО” кэр.

— БОЛҔОЙУН —

Бары ирдэбиллэри тутуһун!

Чурапчы улуунугар коронавирус тарбаныытын сэрэтэр улуустаабы суһал ыстаап иһитиннэрэринэн, улууска уопсайа 52 киһи ыарыйда.

Итинтэн:

Чурапчыга-36, Мындабаайыга-4, Арыылаахха-10, Одьулуунна-1, Сыланна-1.

Ол иһиттэн:

Үтүөрдэ - 25,

Куоракка утаарыллыбыт - 6 (эмтэнэрэ - 1, олохтон туораабыта-1).

От ыйын 27 күнүнээҕи туругунан, улууспутугар эмтэнэр киһи ахсаана инфекционнайга - 3, амбулаторнай - 22, провизорнайга - 3. Бэйэлэрин хааччахтанар киһи ахсаана (самоизоляция) - 33.

Үс киһи самоизоляция эрсиимин кэһэн, административнай эппизитинэскэ тардылыннылар, атыы-эргиэн кииннэригэр мааската суох атыылааһыны, сылдыһыны бэрэбизкэлээһин түмүгүнэн 7 боротукул толорулунна. Санитарнай гигиена бэрээдэгин кэһэн, 14 киһиэхэ РФ КоАП ст. 20.6.1 боротукул толорулунна, онтон 3 киһи Чурапчытаабы Мировой суутунан административнай мизрээ тардылыннылар.

Ытыктабыллаах Чурапчы улуунун дьоно-сэргэтэ!

- Уопсастыбаннай сирдэргэ мааскалаах, бэрчээккэлээх, социальнай дистанцияны тутуһан сылдыһы ирдэниллэр, мааска кэтиитин хонтуруоллааһынна рейдэнэн үлэлэр ыытыллаллар. Үлэ күннэригэр бары тэрилтэлэргэ санитарнай дезинфекцияны күннэтэ онорор булгуччулаабын санатабыт.

- Дьокуускай куораттан, улуус тас өттүттэн кэлбит оҕолор төрөппүттэрэ нэһилиэк дьаһалтатыгар, оҕо кэлбитин туһунан биллэрэрэ булгуччулаах! Биллэрбэт түгэннэригэр сокуоннай бэрэстэбиитэллэрэ 20.6.1 КоАП РФ ыстатыйанан административнай эппизитинэскэ тардыллаллар.

- Элбэх киһи мустуулаах тэрээһиннэри, бырааһынныктары, үбүлүйдэри онороргут бобуллар! Дьон элбэхтик мустар сириттэн, маассабай дьон кыттылаах сирдэргэ сылдыһыттан тутунарыгыгар ынырабыт!

- Сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор кизһэ өттүгэр уулуссаба сылдыһылар бобуллар, мизэстэтигэр КДН, ПДН рейдэлэрэ оҕоһуллаллар.

- Үүт туттарааччылар истиилэригэр! Суһал ыстаап от ыйын 20 күнүгэр тахсыбыт 39 №-дээх быһаарылыгыгар олобуран, бигэргэммит COVID19 анаалыстаах, эбэтэр контактаах ыаллартан үүт тутуллара бобуллар.

Күндү бар дьоммут!

Коронавирус дьаһа тарбамматын туһугар хас биридди киһи эппизитинэстэхтик сыһыаннаһан, ирдэбиллэри барытын тутуһан, чугас дьонгутун, бэйэбитин харыстаан!!!

Чурапчы улуунун суһал ыстаабын нүөмэрэ - 8(41151)41660. Суһал медицинскэй хөмөҕө суотабайтан эрийэр нүөмэр - 103, стационарнай төлөпүүтөн - 03.

Чурапчы улуунун дьаһалтатын Суһал ыстааба.

Москватаабы консерваторияба туттарсан киирдэ

Бу күннэргэ Чурапчы улуунугар үөрүүлээх сонун кэллэ. Оксана Егоровна уонна Петр Никифорович Яковлевтар уоллара Никифор Яковлев П.И. Чайковскай аатынан Москватаабы судаарыстыбаннай консерваторияба композиция факультетыгар ситиһиилээхтик туттарыста. Бу факультетка Никифор сахалартан бастагынан киирдэ.

Чурапчы олохтооҕо, Никифор ийэтэ Оксана Егоровна кэпсиир: “Уолбут муусука эйгэтигэр талааннааҕа кыра эрдэбиттэн биллэн барбыта. Муусукаба дьобура, арааһа, мин өттүбүттэн бэриллбит быһыылаах - ийэм Александра Ивановна Поисеева баянҥа олус үчүгэйдик оонньуура. Ол иһин аҕабыт ийэтин субэтинэн 1 кылааска үөрэнэ киирбитигэр, Дьокуускайдаабы үрдүкү муусука оскуолатыгар туттарсарга холломмуппут. Соһуйуохпут иһин, уолбутун тутта духуобунай оркестр кларнет кылааһыгар ылбыттара.

Оттон 2010 сыллаахха Чурапчы улуунугар көһөн кэлээт, маннаабы муусука оскуолатын фортелиано кылааһыгар киллэрбиһит. Бу кылааска Никифоры Светлана Павловна Макарова дьарыктаабыта. Киниэхэ дьизэ кэргэммит аатыттан барба махталбытын тизрээбит.

Оттон Муусука оскуолатыгар 6-с кылааһы бүтэрэн баран, 7-с кылааска Дьокуускайдаабы муусука үрдүкү оскуолатыгар үөрэххэ барбыта.

Калинини ситиһиилэриттэн ааттаахха, 2017 сыллаахха Минскэй куоракка ыытыллыбыт форум-сэминээргэ фортелианоҕа оонньоон, “Молот” диэн Арассыыйа адр композитордарын Соһуйуугар киирбитэ, оччолорго кини 17 саастаах этэ. Онно Степан Анатольевич Саргыдаев улаханньик көмөлөспүтэ, киниэхэ дьизэ кэргэммит аатыттан улаханньик махтанабыт. Ону тэнэ аймахтарбытыгар, бу сырыыга туттарса барарыгар сүүрбүт-көппүт адыһыдэрбэр Альбина Иннокентьевна Поисееваба, Светлана Иннокентьевна Максимоваба, Светлана Михайловна Антоноваба эмиэ ис сүрэхпиттэн махталбытын тизрээбит.

Хас даһаны бэйэтэ суруйбут уонна толорор композициялардаах. Консерватория кэиниттэн аспирантураба туттарсан үөрэниэм диэн былааннаах, онон уолбут туһугар олус үөрээбит, ситиһиилэри эрэ баһарабыт”, - диэн Никифор ийэтэ үөрэн, долгуйан туран кэпсиир.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

— НОВОСТИ РЕСПУБЛИКИ —

На территории региона действует 71 природный пожар

По оперативным данным Авиалесоохраны на территории Якутии действует 71 природный пожар на общей площади, пройденной огнем 258 894,8 гектар, при этом площадь активного горения составляет 388,34 гектар. За сутки возникло 3 пожара и 12 ликвидировано.

В целях ликвидации потенциальной угрозы от лесных пожаров и для защиты населенного пункта Алеко-Кюель в Среднеколымском районе задействована авиомобильная группировка регионального управления МЧС России, в составе двадцати человек. Также воздушное судно МЧС России с водосливным устройством задействовано на природном пожаре близ н.п. Хонуу Момского района, за сутки произведено 45 сбросов и слито 135 тонн воды. Сегодня авиация МЧС России продолжит свою работу на территории Момского района. Органами

управления Якутской территориальной подсистемы РСЧС проводится постоянное маневрирование сил и средств. На тушение лесных пожаров за сутки привлечалось 833 человека и 94 единицы техники.

«За сутки площадь пожаров уменьшилась на 2 990,6 гектар за счет ликвидации очагов в обслуживаемой зоне и зоне контроля. Сложная обстановка сохраняется на территории Верхоянского, Усть-Майского, Среднеколымского, Таттинского, Усть-Алданского и Томпонского районов, где зарегистрировано 59 очагов природных пожаров. Все превентивные мероприятия по противопожарной защите населенных пунктов выполнены», - прокомментировал Павел Гарин, начальник Главного управления МЧС России по Республике Саха (Якутия).

Проводится непрерывный мониторинг

задымленности в населенных пунктах региона. Центром управления в кризисных ситуациях Главного управления МЧС России по Республике Саха (Якутия) проводится моделирование и развитие приближенных пожаров по наихудшему сценарию. В связи с отсутствием осадков и учитывая южный, юго-восточный ветер с усилением 5-10 м/с, существует вероятность задымления в 23 населенных пунктах на территории Верхоянского, Томпонского, Среднеколымского, Абыйского, Таттинского и Момского районов.

В связи со сложной лесопожарной обстановкой на территории Республики, продолжает работу телефон «Доверия»: 8 (4112)-39-99-99.

Рахматулина Ксения,
руководитель пресс-службы ГУ МЧС России
по Республике Саха (Якутия).

Муоратаабы байыаннай флот күнүн бэлиэтээтилэр

Чурапчы улуусугар Сэбизскэй аармыйа саллааттарын түмсүүтүн биир тулхадыйбат эркининэн — муоратаабы байыаннай флот моряктара, подводниктара буолаллар. Кинилэр Бүтүн Арассыйа муоратаабы байыаннай флот күнүн үөрэ бэлиэтээтилэр.

Үгэскэ кубулуйбут тэрээһин үөрүүлээх чааһыгар СӨ Ил Түмэн дьокутаата, саллаас майора Семен Иванович Никитин Чурапчы улуусун бэтэрээннэрин Сэбизтин уонна Хомунуус баартыа Чурапчытаабы салаатын аатыттан эбэрдалээтэ. Итинэн сулууспаларын чиэстээхтик толорбут флот саллааттарыгар Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии түмүктэммитэ 75 сыллаах үбүлүйдээх мэтээлинэн наҕараадалаата.

"Биһиги 1964 сыллаахха Сэбизскэй аармыйа кэккэтигэр ыккырыллыбыппыт уонна 1968 сыл ахсынньы ый бүтүүтэ, сана дьылы көрсө, дойдубутугар эргиллибиппит. Хаһан даҕаны муора диэни билбэтэх, көрбөтөх Чурапчы уолаттара тийэн, 9 ый курдук подводниктары бэлэмниир, үөрэтэр этэрээккэ бэлэмнэммиппит. 1965 сыл ыам ыйын 15 күнүгэр үөрэби түмүктээн, муорага тахсан, подводнай хараабылга (дизельнай) түбөспиппит. Оччолорго сүрүннээн, дизельнай, атомнай олох аҕыйах этэ. Биһиги сулууспалабыт кэммитигэр Кытай дойдутун кытары сыһыаммыт мелтэх, аны Америка Чуумпу акыйааны

барытын баһылаан, олорчу бэйэтэ бас билээри, Вьетнамы сэриилии сылдьар кэмнэрэ этэ. Инньэ гынан, дизельнай хараабыллар иккилим-үстүү ыйга наар бохуоттарга сылдьан, ол Америка авианосецтара ханна баалларын, тугу гыналларын разведкалыыр сыаллаах Сэбизскэй сойуус подводнай флотун баарын биллэрэр сыаллаах сулууспалабыппыт. Инньэ гынан, сулууспабыт биллэн турар, олус ыарахан этэ.

Билигин түмсүүбүтүгэр уопсайа 27 киһи баар. Бүгүҥҥү көрсүлүүгэ сааһыры бэрээдэгинэн, ыарыттар да буолан, сорохторбут кыайан кэлбэтиллэр. Ол иһигэр подводниктар — онуобут. Подводнай хараабылга биһиги призы, агаардас Саха сириттэн 200 киһи тийбиппит, ол биризмэс саамай улахан призынан билиниллибитэ. Онно илдьибит эпписэрдэрибиз кэлини ахтыларыгар: "Дьиннээх подводниктар бу Саха сиригэр бааллар эбит, ону биһиги араас дойдуларынан, Казахстан истиэпэригэр тийэс көрдүү сылдьар эбиппит", — диэн билиммиттэрэ. Ол курдук, дьонтон хаалсыбакка, ытык иэспитин чиэстээхтик толорон, биһиги да үөрэби ылынар эбиппит диэн бигэйдөбүллээх дойдубутугар эргиллибиппит. Биир чааска сулууспалабыт кэммитигэр араас идэлэри — подводнай хараабыл радиостара, шифровальщиктар, радиолокационнай ыстаансыалары көрөөччүлөр, гидроакустик о.д.а. баһылаабыппыт. Онно биир ротада Чурапчытан 10 киһи тийэн, бары үс аны исписээлинээскэ үөрэммиппит —

мин холобура, радиометрист, Эмиэрий Павлович Дьячковский диэн баара, кини гидроакустик, Дмитрий Дмитриевич Яковлев радио-телеграфист этилэрэ. Биһиги сыл аайы түмсэбит, Түмсүүбүтүн, үөрэхпитин бүтэрэн, үлэһит дьон буолан баран, 1975-1976 сылтан сабалаан, мэлдьи биһиги сылдьабыт, байыаннай флоттук сылдьабыт, байыаннай флоттук, син күнүн, аҕыйах да буоллахпытна, син биһиги бэлиэтиибит. Түмсүүбүт бастагы салайааччыта Станислав Михайлович Догордунов этэ, оттон кини барарын билбит курдук, эдэр собуус киһини салайааччынан туруоруобун диэн тыл көтөбөн, оччотообуга эдэр эрчимнээх, Райпо бэрээсдээтэлиин үлэһити сылдьар Герасим Степанович Платоновы анаабыта. Онтон ыла Герабыт күн бүгүҥҥэ диэри үтүө суобастаахтык үлэһити-хамсыы сылдьар. Киниэхэ махталбыт улахан, биһигини сэргэхситэр, күннэтэ үөрдэ-көтүтэ сылдьар тус-бас киһибит буолар", — диэн Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, подводник радиометрист Анатолий Васильевич Гуляев олус истинник ахтар.

Онон бүгүҥҥү үөрүүлээх бырааһынньыктарынан, эдэр, эрчимнээх саастарыгар муоратаабы байыаннай флотка энкилэ суох сулууспалаабыт аба убайдарбытын эбэрдалээбин, кинилэринэн кизэн туттарбытын биллэрибиз. Итинник диэн туран, бүгүҥҥү дьалхааннаах олохпутугар убаастыыр дьоммутугар "Семь футов под килем" уонна кытаанах доруобуйаны баҕарабыт.

Бэлэмнээтэ Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

— СЭРГЭЭ —

ТҮРГЭННИК СИТЭР САЛААНЫ САЙЫННАРАР ДЫИЭ КЭРГЭН

Тыа ыала барахсан — айылҕаттан холку, сананы, дьиктини кэрэхсиир, ыксаабакка эрэ наллаан кыылы-сүөлү, көтөрү тэгинэн тутан көрөр-истэр ураты дьобурдаах дьон буоллаллар. Чурапчы нэһилиэгин биһиги кырыы турар, норуокка биллэринэн, ДЭС түөлбөтүгэр олорор Зинаида Алексеевна Трофимова уонна Андрей Семенович Ноговицыннар кэтэх хаһаайыстыбалаахтар. Ыстатыа сүрүн дьоруоя, бу улахан дьиз кэргэн кыра уоллара, Дмитрий Петрович Коркин аатынан олимпийскай эрэллэри бэлэмниир оҕо ыспартыбынай интэринээт-оскуолатын быйыл 7-с кылааһын түмүктээбит Саарын Ноговицын буолар.

Бу сарсыарда кинилэргэ тийэ сырыттым, Саарын ийэтинэн Зинаида Алексеевнанын тизэргэн иһин кэрийэ сылдьан, ханнык көтөрдөрү, туох кыыллары иитэн туруоралларын аргый-наллаан кэпсииллэр:

— Биһиги дьиз кэргэн көтөрдөрү иппиппит үс-түөрт сыл буолла быйыллаах. Уолбут Саарын инкубатор диэни интэрэһиргээн, маннай барыта онтон сабаламмыта. Бастаан

бэйэбит онно сымыыттары уган син таһаартаабыппыт, ол кэнниттэн сымыыттарын согурууттан анал сакаастаан ылар буолбуппут. Индюк көтөрү таһаарбыппыт, кустары-хаастары сабалаабыппыт уонна бэйэбитигэр көбөнөөхпүт. Көбөнү маннай аҕабыт куока мон-уук оностоору ылбыта, бу көтөрдү сымыытын бэйэтэ баттаан таһаарар буолар этэ, ону быйыл ыттар дэлби буулаан сордоотулар. Билигин тыһылаах атыыр көбөн ордон тураллар уоннаабылларын ыттар тутан сизбиттэрэ. Ордук оҕолорун былдаан сизэлээбиттэрэ. Ону таһынан үс хаас (крупно-серый гусь) баарыттан билигин биһиги ордон сылдьар. Манан өгнөөх пекинскэй "Стар-53" кустар диэн буолаллар, сотору кэминэн сымыыттыахтаахтар. Итини таһынан быйыл боруоба 10 устуука бройлер кууруссалары ыллыбыт, бу көтөрдөрүт күнү быһа тохтоло суох аһахтаахтар, түргэнник улааталлар эбит.

Бэйэбит сымыыт уган таһаартаабыт чоплуускаларбыт сылдьаллар, курулуктар бааллар, анараа икки курулуктук туспа сыталлар, төрүөхтээхтэр. Итиэнэ 20-чэ хонуктаабыта сымыыттан тахсыбыт перепелкалар бааллар,

икки ыйынан сымыыттыахтаахтар. 10-ча кууруссалаах этибит, ону барытын ыттар тулпугтара. Саарын бу көтөрдөрүн, кыылларын көрөн-истэн, ол бородууксуйатын атыылаан, кирибит үбүн бэйэтэ туһанахтаах.

Сымыыттары сакаастаан ыларга анал бөлөхтөөхпүт, ол көмөтүнэн булаттыбыт. Чурапчыга элбэх киһи манньк дьарыгыгар. Билигин уопсайа тыһыаннаабынан 64 көтөрү иитэн туруорабыт, дьинэр, 100-тэн тахса көтөр баар этэ буоллабыт. Саха кууруссаларын инкубаторга таһааран үстэ атыылаатыбыт, дьон олус сэнээрэр. Эһиил күрүөнү-хаһааны оностон кэнтэтинэ этибит диэн былааннаахпыт, оттуур ходуһабыт суоҕа улаханник атахтыыр. Биллэн турар, бу хаһаайыстыбабыт барыта эбии күүс-көмө буолар, оҕолору бэйэ аһынан аһата сатыыбыт, маҕаһынтан саахары, мас арылын, бурдугу ылабыт, уоннаабытын барытын дьизэбитигэр бэйэбит астанабыт. Күөрчэхпит, үүппүт, сүөгэйбит, суоралпыт, бутугаспыт, быырпахпыт, арыыбыт барыта бэйэбититтэн, — диэн Зинаида Трофимова ирээ-хоро кэпсиир.

Кырдык даҕаны, саха сэмэй ыала бэйэлэрэ уйунаннар, хантан да, кимтэн да көмө көрдөөбөккө, бачча улахан

хаһаайыстыбаны тутан, онно оҕолорун үлэсэ сыһыаран, үлэһит дьон онортоон эрэллэрин көрөн киһи улаханник сөбөр уонна хайбыыр.

— Кыыллары көрөр олус интэриэһинэй, күн аайы барыларын аһатабын, сууябын-сотоубун. Хомойуох иһин, икки улахан индюктары, үс хааһы биһиги көбөнү, алта сымыыттыы сылдьар кууруссалары, тобус көбөн оҕотун, түөрт "хайсекс" боруода чоплуускабытын, үс "ухейлюй" кууруссаны уонна 10 саха кууруссатын ыттар туттулар. Маны таһынан хаһаайыстыбабытыгар 16 тебө сүөгү, 1 биз баар.

Илиинэн оттоон кыылларбытын аһатабыт, балаһан ыйыгар диэри оттоутаахпыт. Ийэм кэпсээбитин ситэрдэххэ, үстэ инкубаторынан чоплуускалары таһааран атыылабыппыт, ол кирибит үбүттэн комбикорм ылабыт. Бэйдиз сылдьар

ыттар улахан хоромньуну онорон, быйыл барыска кыайан тахсыбатыбыт, дьинэр, тэн-тэнэр тахсыахтаах этэ. Көтөрдөр бука бары туспа аһылыктаахтар, тус-туһунан майгылаахтар. Элбэхтик ааҕа, билэр-көрө сатыыбын, ону туһанан, ардыгар бэйэм эмтиибин, истэригэр-үөстэригэр уопсай иммунитеттарыгар анаан балык сыатын биэрэбин. Мундулаан сизэбин, күөл ньамаһын хомуйан эбии биэрэбин, күөлгэ киллэрэн уулатабын, сөтүөлэтэбин. Астарыгар кумах тааһын, чохуну, сымыыт хабын бытарытан эмиз сизэбин. Ону таһынан эбилик (премикс), битэмин, комбикорм арааһын биэрэбин, эбизс, сэлэһинэй, кукуруза, перловка, овсянка, пшено көрүннэрин күн аайы уларыта турабыт, — диэн Саарын үлэтин түгэннэригэр билиһиннэрэр.

Онон Саарын ийэтинэн Зинаида Алексеевнанын, чугас энээр сылдьар ыттар дьон ыттарын бука баһаалыста тутан баайалларыгар көрдөһөллөр. Төһө даҕаны үгүс хоромньуну көрүстэллэр, тыа ыала барахсан санааларын түһэрбэккэ, күннээби түбүктээх үлэлэрин үмүрүтэн, ылсыбыт сайыннараага дуулуһаллар.

Бэлэмнээтэ Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

— АХТАН - САНААН —

ҮЙЭТИТИИГЭ ҮЛЭТИН САЛГЫР ЫТЫК ИЭСТЭЭХПИТ

Быйыл Улуу Кыайы 75 сылын көрсөр дыйлбытыгар ытык киһит, Аба дойду Улуу сэриитин кыттылаабы, учуутал, Чурапчы уонна Сахабыт сириг фронтвиктары үйэтиитигэ олус улахан кылааттаах Иван Михайлович Павлов биһиги кэккэбитигэр суоҕа хомолтолоох. Бу дыйл от ыйын 30 күнүгэр буйун, учуутал, чинчийээччи, П.А.Ойуунускай аатынан бириэмийэ лауреата, "Хотугу Сулус" уордьан кавалера Иван Михайлович олохтон туораабыта биһи сыла туолар.

Кини олоҕо, дыйлбата куруук тургуулаах үлэ эппиэтинээхтээх энэригэр ситиһиллэрдээх, кэнэбэски көлүөнэлэри иитиигэ, устуоруйаны ырытан, үйэтиитин хааллары ыгэтигэр аһаммытын истинник махтана ахтабыт. Иван Михайлович сэриигэ баара-суоҕа 19 саастааҕар ынырыллан барбыта. Хас да төгүл улаханньык бааһырдар да, дойдутугар этэнэ тыыннаах эргиллэн, эйэлээх олохтун тутуһан, идэтинэн учууталлаан, үлэлээн-хамсаан барбыта Иван Михайлович сэрии инбэлиитэ "Бойобуой үтүөлэрин иһин", "Кенигсберы ылыы иһин" мэтээллэрдээх "Аба дойду Улуу сэриитин 1 истизлэннээх" уордьаннаах. Сахалар Ийэ дойду көмүскэллэгэр хорсундук охсуспуттарын туһулуур, биһи эмиз холобур буолар ытык бэтэрээммит.

Иван Михайлович Павлов уоттаах сэриигэ үгүс биһи дойдутаахтарын сүтэрбит, сэрии уустук тургууларын этинэн - хаанынан билбит буолан, бу тизмэҕэ олус хорутуулаахтык үлэлээбитэ. Кини Чурапчы оройуонунтан сэриигэ кыттыбыт, сэрии толоонугар хорсундук охтубут, сураҕа суох сүппүт биһи дойдутаахтарбытын ааттарын үйэтигэн, олус элбэх кинигэлэри суруйан турар. Сэрии тизмэтигэр чинчийиллэрэ таһымнаахтарын

бэлиэтээн, Өрөспүүбүлүкэ салалтата бүтүн Саха сириг фронтвиктары үйэтигэр "Память" кинигэҕэ 4,5,6,7 томнарын сүрүннүүр эрадактэринэн биһиэгэ, олус таһаарылаахтык үлэлээбитэ. Кэлин Чурапчытан сэриигэ кыттыбыт буйууннары хас биһиригэринэн наардаан, туһунан матырыйаал хомуйан биһи толору ис хоһоонноох, толору дааннайдардаах "Албан ааттара өлбөөдүйбэт" диэн кинигэни таһаартарбыта. Онон Чурапчы сэрии кэминээҕи биһи устуоруйата үйэтитиллэр. Манньык толору чинчийиллээх кинигэ атын улуустарга дэн кэриэтэ кэстэр. Онон Чурапчы улууһа Иван Михайлович Павлов курдук киһилээх буоламмыт дьоллоох улууспут дэниэхпитин дэнэбит.

Иван Михайлович учуутал быһыытынан үлэтин үөрэнээччилэрэ олус ытыктаан ахталлар. Үлэлээбит оһуолата — Д.П.Коржин аатын сүгэр Чурапчытааҕы ыспартыбынай интэринээт-оһуола кэлэктибэ эмиз кини аатын үрдүктүк ааттаан, оһолорго патриотизм ыгэтин таһымнаахтык тэрийэр. Чурапчы сэлээннээхтигэр биһи динин устуоруйалаах, туруу үлэһит дьон уутуйан олохсуйбут Мурун Тыымпыа томторугар баар орто оһуола Иван Михайлович Павлов аатын сүгэр. Манна оһолорго патриотическай, алын сүһүөх байыаннай үөрэхтэр тэриллэн ытыллаллар. "Юнармия", "Эдэр Карбышевтар" диэн Арассыыйатааҕы оһо патриотическай хамсааһына биһиги улууска бу оһуола үлэтигэр тирэҕирэр, сүрүннээр. Ол курдук, Иван Михайлович бэйэтэ тэрийсипит мусуой-хоһо үлэһит, ону таһынан, кини чинчийиллэригэр олобуран, оһолорго, кэлин улахан да дьонно научнай — практическай кэмпирээһиһилэр ытыллан кэллиллэр. Былырын бу оһуола оһолоро Ильмень күөлгэ, Москва таһынааҕы "Албан Аат" мэнэ сирдэригэр тиийэн, патриотическай,

байыаннай дьиссипилинээргэ анал бырагыраамалары ааһан тураллар.

Иван Михайлович Павлов үйэтиитигэ олус улахан кылааттааҕын ыйан туран, быйыл кини туһунан документальнай киһнэ уһуллан түмүктэнэ. Алтынньыга презентациятын тэрийиэхпит. Салгы улуус дьаһалтата киһи аатын сүгэр оһуола таһыгар бюст-пааматынньыгы туруоруоҕа. Үлэти түмүктэнэн, балаһан ыйыгар, быйылгы үөрэх дьыла саһаланыта олоххо кириэхтээх. Маны таһынан улуус дьаһалтата уонна улуустааҕы киһи биһилэтиэкэ кэлэктибэ кыттыһан, Иван Михайлович Павлов библиографическай ыйынньыгын таһааран эрээбит. Онон кини туох баар суруйбут ыстатыйаларын, кинигэлэрин, бары үлэлэрин туһунан толору информация кириэхтээх.

Иван Михайлович Павлов пааматынньыктарга уһуллукчу болломтону уура туһунан соруудааһан хаалларбытын умнубалпыт. Бу хайысхаҕа улуус балай да үлэлээн кэллэ. Нерюнгри куораттан таас аһалтаран, нэһиликтэргэ сайаапканан тиксэрэн, бэрт көстүүлээх мэнэ бэлиэлэр оһолуунулар. Иван Михайлович Павлов дойдутун Мындаҕаайыны олус себүлүүр. Хас даһаны кинигэни суруйан биһи дойдутаахтарыгар бэлэх оһорбута, Ыччаты кытта куруук истинник кэпсэтэрэ, сэриигэ кыттыбыт дьонноох буоллаһтарына, ханна сэриилэспитин, туох наһараадалааһын чопчу кэпсээн биһиэр ураты дьобурдааҕа Саха киһитин быһыытынан бултуурун, балыктырын себүлүүр. Ол туһунан эмиз кинигэ суруйан турардаах.

Улуус дьаһалтатыгар, бэтэрээһнэр Сэбиэттэригэр, Өрөспүүбүлүкэ салалтатыгар куруук көмө-тирэх буолара. Мэлдьи улуус сайдыытыгар санаатын уураара, улуус дьонно

хайдыспааҕа, биһи санаанан илпээхтик-эйэлээхтик оһолорлоругар сүбэ-ама буолара. Кыайыы парааттара энкилэ суох иитэр-үөрэтэр суолталаахтарын, түмэр аһаллаахтарын этэн-тыһан, онон бэйэтинэн кыттан кэлбитэ. Кини аата патриотизм, дойдуга таптал, историческай чакчыны харыстааһын курдук ытык өйдөбүллэри инэрэн куруук ыччакка тиздэ туруоҕа.

Махтанабыт, ытык киһибиһигэр Иван Михайловичка, эн үлэһ салгыы үйэтитилиһэ, эн олоххо, үөрэххэ дьулуһуун ыччакка үтүө холобур буолуоҕа.

Улуус дьаһалтатын баһылыга
Андрей НОГОВИЦЫН,
улуус депутаттарын Сэбиэтин
бэрэссэдээтэлэ Афанасий
ЗАХАРОВ,
улуус бэтэрээһнэрин Сэбиэтин
бэрэссэдээтэлэ М.Н.МАТВЕЕВА.

АБАМ ТУҢУНАН ИҢИРЭХТИК

Абам Павлов Иван Михайлович бу дыйл, от ыйын 30 күнүгэр күн сириттэн барбыта биһи сылын туолар. Онон абам туһунан бүтэһигин иһирэхтик ахтан аһыахпын баһарабын.

Мин абам 1921 сыллаахха тохсунньу 31 күнүгэр Болугур нэһилиэгэр Мэхээлэ уонна Маайа Павловтар дьиз кэргэттэригэр төрөөбүтэ. Ийэтэ Одьулуун Старостиннар кыыстара, аһата Болугур нэһилиэгин олохтооһо этэ. Кинилэр барыта уон сэттэтэ оһоломмуттарыттан түөрт оһо ордон киһи буолбуттар, ол орлуттартан мин абам иккис оһо эбит. Төрөппүттэрин кыстыктара — Чаран, сайылыккара Ньылла этэ.

Оһуолааҕа баһаан Сулбаччыга, онтон Мындаҕаайыга үөрэнэн баран, Чурапчы педучилищетыгар кирибит. Баһаакы кууруһу бүтэрээт, сэриигэ барарга бэбизсэхэ тулпут. Абам сэриигэ ынырыллан, дойдутуттан араһан барбытын олус долгуйан туран кэпсирэ. Мындаҕаайыттан 26 буолан атыннан Чурапчылаабыттар, бизс колхуостан 5 киһи аттары төһүннэрээччинэн барсыбыттар. Мыраанна бизс колхуос дьонно мустан атаарбыттар. Тельман аатынан колхуос бэрэссэдээтэлэ Петр Дмитриевич Платонов атаары тылы эппит. Ити 1942 сыл бэс ыйын 19 күнүгэр эбит. Онон Чурапчыга Соцкультура дьизтигэр (умаһыт кулуупка) хамыһыһа буолбут, үс күннэ 500-тэн таһа киһини көрөн сэриигэ ыыппыттар. Хамыһыһаны аһыт дьонно билиһини Заһа дьизтэ турар сиригэр сүүрдэн киллэрбиттэр, уонна онно массыыналарга оһордутаһан, Таһах күрүөнү (билиһини фонтан баар көлүкэтин) эргитэн арбаа киһи уһуобунан, уруукку куораттыыр суолунан иллиттэр.

Абам ол курдук сэриигэ баран, Курсккай дуганан, Прибалтикаһан, Илин Пруссияһан Кенигсбергэ тиийэ сэриилэспитэ. Барыта сэттэ төгүл баһыран, "Албан Аат" үһүс истизлэннээх уордьаннаах, "Бойобуой үтүөлэрин иһин", "Кенигсберы ылыы иһин" мэтээллэрдээх дойдутугар 1946 сыл бэс ыйын 20 күнүгэр эргиллибит. Кэлбитэ — ийэтэ өлбүт эбит. Аһата, аһыһыһа үлэ үөһүгэр сылдьаллара үһү, киһи сэрииттэн тыһыннаах эргиллэн кэлбитин буолуохтааһын курдук

ылыһан, улаханньык үөрбүттэрин биллэрбэтэхтэр. Арай балта Өкүлүүн, үөрүүтүтэн буоллаҕа дуу, биһиэр ийэтэ убайа кэлэригэр тиийбэтэһиттэн дуу, ыһаан санна дьыһинниһи оһорбута үһү. Ити курдук, оһуобуна түөрт сыл уоттаах сэриигэ сылдьан, эрэйи энэринэн тыһан, эйэлээх олоххо этэнкэ эргиллэн кэлбит.

Салгы Чурапчы педучилищетын үөрэнэн бүтэрбитэ 1948 сыллаахха олунньуга, ийэбин, Кытаһан нэһилиэгиттэн төртүттэх Нестерева Анастасия Михайловнаны кытта холбоһон ыал буолбуттара. Онон абам кэтэхтэн универсальнека үөрэнэр кэмигэр куоракка чугаһан, Тулагы Киллэмнэ көһөн кирибиттэрэ. Абам онно оһуолааҕа үлэлээбитэ. Ол эдэр сылдьан оһорбут, үлэлээбит кэрэ кэмнэрин, Тулагы дьонун-сэргэтин олус истинник ахталлара.

Үөрэнээччилэрин кытта бүтэһик күннэригэр дьизри сибээстэспитэ. Үөрэппит оһолоро хаһта да абам үбүлүүдэригэр кэлэн эбэрдэлээн барбыттара.

Кини үөрэһин бүтэрбитин кэнниттэн дойдубутугар Чурапчыга көһөн кэлбиппит, арбаа баһа оһорбуппут. Абам оһуолааҕа үлэлээбитэ. Онон нэһүө сылыгар интэринээт-оһуолааҕа баһытаатыһыһан ананан, аһы интэринээт оһуолааҕа томторун ыала буолбуппут. Арбаас дьизлэргэ, уопсайдарга, сороһор хас да ыал буолан дьукааһаһан оһоро сылдьыбыппыт. 1969 сыллаахха дьиз туттан, сана улахан дьизлэмиппит. Оһолор төрдүө этибит, икки убайдаах, аһыһыһа эһим. Бэйэбит элбэхпит, ону таһынан наһаа элбэх

ыалдыһтаах, хоһоһоһоох буоларбыт. Биһиэхэ оһолор оһонньу кэллэлэрэ, дьоммутугар аһахтарбыт, биһиэр үлэһит кэллээһэлэрэ чаастаһык сылдьаллара, аһаммыт куруук аһаһас буолара. Дьонно куруук сүөһүлээх этилэрэ, Тулагыга көһөн кириэллэригэр ыһахтарын илдэ кирибиттэрэ, ол курдук көһөн да таһаһалларыгар илдэ кэлбиттэрэ. Сайыһын дьиз киһитэ бары окко турунарбыт, саһын саһаан оһуутугар сылдьарбыт. Барыһыһын бэйэтин кытта тэнгэ илдэ сылдьан үлэлэтэрэ.

Абам көһө, судургу майгылаах этэ. Туру эмэ туруорсар буолан тэрилтэлэргэ, араас салаһааһыһа киридэһинэ, суох дьизлэлэр эрэ, байыһаннайды эргиллэн таһсан барара. Биһиэхэ, бэйэтин оһолоругар да, интэринээт иһитиллээччилэригэр да ирдэбиллээх, кытаһан буолара, туру этэрин биһиэр эрэ этэн толортороро. Дьизтигэр олус бүгүрү этэ. Иһит да сууһара, дьиз да хомуйара. Нууччалыы этэххэ, олус "вкустаах" этэ, кэрэни сыһаһыһа. Дьизбитин-уоплутун сүрдээх үчүгэйдик киригэтэрэ, бэйэтин эмиз көрүнэрэ, маһыһык таһнаһа, хаһан да имиллибит таһастаах сылдьарын өйдөбөһүпүн. Абам бултааһат, саһаһаммат этэ. Ол оннугар Чурапчы Эбэтигэр илимниһирин олус себүлүүр. Илимнээн ылыт саһотунан чугас ыаллары, аһахтарын күндүлүүр буолара.

Интэринээт олохтоһоторо кинини улаханньык ытыктыһыһара, туох эмэ кыһалҕа буоллар эрэ, аһаһын ыһыһаллара, сүбэлэтэллэрэ. Ийэбинэһэн 55 сыл биһиэр оһорбуттара. Суох буолбутугар улаханньык суохтааһыһа, аһыһын мүлүрүтэн, ийэм туһунан кинигэни таһаартарбыта. "90 саһыһын туоллаһыһа, эһиэхэ, Мындаҕаайыга кириһим, туспа оһоруом этэ, кыра ғына дьизтэ тутун." — диэн дьиз туттарбыта. Мин Мындаҕаайыга олохсуйбутум аһаһар улахан таһыһыһа этэ, кырдыһан баран төрөөбүт дойдутугар кириэн үйэтин улаһыһа. Баһатын хоту туспа оһорбута, үлэһиһиригэр — суруйарыгар ким да маһыһыһа этэ, арааһыһаһан күннээһи буола турар сонуннары көтүппэккэ истэрэ, сарсыһарда баран хаһаһан, салгыһын сизэн кэлэрэ. Туспа ыалдыһтаһара, ыһааһаһан-чугаһан нааһыһар дьонно, таһаарыһтара биһиэр үөрэммиттэрэ кэлэн ыалдыһтаһан, сыһыһаһан, хоһон-өһөн бараллара.

Абам 60-с сыллартан биһиги улууспутугар баһаһыһан сэрии кыттыһааһыһын үөрэтэн барбыт эбит.

Салгыһын 4-с стр. көр.

Салгыгта. Иннин хаһыат 3-с стр. көр.

Кинилэр тустарынан улуус, өрөспүүбүлүкэ хаһыаттарыгар суруйара. Ол үлэтин кэлин кэнэтэн испитэ. Интэринээккэ үлэли оһорон, уоллукатыгар, онноһор сорох сыл байэтин харчытынан Москаба, Подольскайга баран, Киин Байыаннай Архыыпка үлэлээн, наадалаах докумуоннары булан, астынан кэлэрэ. Оттон 90-с сылларга куоракка олорор кэмигэр "Память" кинигэһэ үлэлэһэн, Ойуунускай аатынан бириэмийэ лауреата буолбута. Кырдьан да олорон, сэри тизмэтигэр үлүһүйэн туран үлэлэһбитэ. Ити болпурүс тула улуус салалтатыгар үгүстүк туруорсара. Адам байэтин олорбут кэмин киһитэ этэ." Эһиги келүөнэ хайдах кэмнэ олордубут дии саныгыт?" - диин ыйыппыттарыгар: "Биһиги келүөнэ саамай үчүгэй кэмнэ олордубут, ол курдук олох балысханньык сайдарын көрдүбүт, уонна саамай суопталааба - сэриилэһэн, Ийэ дойдубутун көмүскээтибит," - диин эппиэттээбитэ. "Биһиги келүөнэ саамай ыарахан кэмнэ - эрэи-муну, сүтү - мурааны, сэриини-көһөрүүнү аастыбыт," - диин мунатыыаба диин кэлгэһэ олорбут дыону соһутан турардаах.

Адам бүтүн оноһуулаах эбит дии саныыбын, ити үлүгэр уоттаах сэриини ааһан, хас да тегүл бааһырыт киһи диятэххэ, үйэтэ уһаабыта. Киһи сөгөрө - өлүөр диэри өйүн ыйыктыбатаба, түһэйбэтэбэ, үчүгэйдик истэрэ. Уруккуну, туох баар сыппаратыгар, чааһыгар диэри, чуолкайдык өйдүүр. Мындабааһылары даһаны, аймахтарын даһаны ааба билэрэ, урут олорон аастыт дыону, кимтэн удыордаахтарын, ол киһи дыйлыбатын ыйыталаһар дыонго толору кэпсирэ. Төрүччүбүтүн барытын онорон, аймахтарыгар түнтэллээбитэ. Кэлин харабынан мөлтөөн, суруйбат-аахпат буолан олус муунтуйбута. Кэпсэтэр, киһи кэмин өйдүүр саастыылаахтара суох буолан соһотохсуйара.

Олус күүппүт Кыайыытын 75 сыллаах үбүлүөйүгэр бэрт кыранан тийбэтэбиттэн олус хомойбун. Абабытын сүтэрбит ыарахан күннэрбитигэр, бүтэһик суолугар атаарыыга күөс-көмө, өй-санаа буолбут улуус дьокутааттарын Муннаабын бэрэссэдээтэлигэр Захаров Афанасий Афанасьевичка, улуустаабы оҕо ыспартыыбынай оскулатын дириэктэригэр Оконешиков Яков Павловичка, улуус бэтэрээннэрин Сэбиэтин бэрэссэдээтэлигэр Матвеева Матрена Николаевнага, улуустаабы үөрэх салалтатын кэлэктиибигэр, оскуола-интэринээт олохтоохторугар, ЧГФКСИ кэлэктиибигэр, ректор Готовцев Иннокентий Иннокентьевичка, ЧРОСИО кэлэктиибигэр, дириэктэр Гуляев Николай Николаевичка, улуустаабы киһи балыыһа хирургия, терапия отделениеларыгар, кылаабынай быраас Коркин Александр Иннокентьевичка, атам аатын сүгэр иккис нүөмөрдээх оскуола кэлэктиибигэр, дириэктэр Дьячкова Михайл Владимировичка, Болугур нэһилиэгин дьаһалтатыгар, баһылык Флегонтова Анна Николаевнага, олохтоох балыыһа кэлэктиибигэр, кылаабынай быраас Романов Прокопий Павловичка, нэһилиэк бэтэрээннэрин Сэбиэтин бэрэссэдээтэлигэр Михайлов Николай Григорьевичка, олохтоох оскуола кэлэктиибигэр, дириэктэр Пермякова Виктория Ивановнага, чугас дьоммутугар Наталья Егоровна, Егор Егорович Аммосовтарга, адыһыбытыгар Саввина Мария Михайловнага, чугас ыалларбытыгар, дьүүгэлэрбэр, Болугур нэһилиэгин олохтоохторугар дьиз кэргэним аатыттан махталбытын биллэрэбин. Барыгытыгар доруобуйаны, этэннэ буолууну баҕарабын.

Өбөлүрүм, сиэнэрим, хос сиэнэрим эһэлэрин олобуна кизн туттуохтара, салгыахтара.

Наталья Ивановна НОЕВА,
И.М.Павлов кыыһа. Мындабааһы.

Кыайыыны уһансыбыт ытыктыыр учууталбыт

Иван Михайлович Павлов
былырыын баччаларга күн сириттэн
букатыннаахтык барбыта. Кини
биһигини Тулагы - Киллэм оскуолатыгар
үөрэппитэ.

Көнө, уһун дьылыгырас унуохтаах, будьурхайдыны баттахтаах, кизн харахтаах, сэниитигэр сэри хаалларбыт бэлиэтэ баас оннулаах, улахан куластаах, чуолкай, абыйах сангалаах физкултуура учууталын бары да толо көрөбүт. Байыаннайды быһыта баттаан сангаран үөрэтэрин тутта ылынарбыт. Үөрэхпит зарядкаттан сааланара. Онно хойугаамаары, эрдэ туран, дьизэбиттэн алта биэрэстэлээх сири сүүрүү - хаамыы былаастаан, тизтэйэ - саарайа айанныырбыт. Оччолорго кини үөрэппит эриллиилэрин үгүстүк билгитин да, чэгиэн сылдыаары, толоробут. Оттон ханааккахатаастарга, иилэргэхачайданарга, бэрэбинэ устун сүүрүргэ, «кэлик», «коне» нөһүө ыстанарга, хайыһардыырга, сүүрүргэ үөрэппитин умнубалпыт. Өбөлүрбүтүгэр, сиэнэрбитигэр, хос сиэнэрбитигэр кэпсирбит, кинилэри көбүлүүбүт. Чөл, чэгиэн буоларга үөрэппит, иппит Учууталбытыгар Иван Михайловичка барба махталбытын этэри. Улуу Кыайыы 70 сылынан эбэрдэлэри, 2015 сыллаахха, саас Дьокуускайга Оҕону сайыннарар киингэ куонкуруска кыттар хоровай ырыаларбытын күндү киһибитигэр анаан ыллаабыппыт, сэмэй бэлэхпитин туттарбыппыт. Кини олус үөрбүтэ, астыммыта. Атын кыттааччылар дьин сэри кыттыылааһын илэ көрөн сөхлүттэрэ, махтанытара.

Оттон салгы Тулагыга (Сыырдаахха) кинизхэ үөрэммит сүүрбэччэ үөрэнээччитэ Иван Михайловичтын көрсүһэн, ким хайдах-туох олорорун, үлэлирин сиһилии, ирэ-хоро кэпсэппиппит, ыллаабыппыт, үккүүлээбиппит. Учууталбыт хас биридиибитигэр бэйэтэ суруйбут кинигэтин бэлэхтээбитэ.

2016 сыллаахха кыһын Чурапчыга Иван Михайлович 95 сааһын бэлиэтиир үбүлүөйгэ Тулагыга үөрэппит 16 үөрэнээччитэ түмсэн тийэн, кыттыыны ылбыппыт, Прасковья

Петровна Захарова (мама Паша) дьизигэр учууталбытынын көрсүбүппүт. Туой, буоларын курдук, онно кини чугас доһотторо Ольга Петровна Кузьмина, Антонина Петровна Дьяконова үөрэ көрсүбүттэр. Иван Михайлович биһигини, «Тулап кыргыттарын», Чурапчыга баар үтүө дьонун кытта арахыспат дьүүгэли онорбута.

Кэлин Иван Михайлович Мындабааһыга хаста да тийэн көрсүһэ сылдыбыппыт. Учууталбыт төрөбүт дойдугун, олорор дьизин, дьонун көрөн кэлбиппит.

Чурапчыга балыыһа сыттабына, көрсө-билсэ турбуппүт, сонуммутун кэпсирбит, төлөпүүнүн да кэпсэтэбит.

2019 сыл от ыйын сааланьытыгар Дьокуускайга баарын истэн, Тулагыттан, Ханаластан төрдүө буолан тийэн, Иван Михайлович көрсүбүппүт. Кыайыы 75 сылыгар, онтон кини 100 сааһыгар көрсүһүөх буолан былааннамыппыт.

Хомойуох иһин, ол бүтэһик көрсүһүүбүт этэ. Кыайыыны уһансыбыт учууталбыт барахсан олоһо, үлэтэ, ыра санаата биһизхэ мэлдьи үтүө холобур, кэрэбэ сирдиир сырдык сулус буола сылдыаба.

Иван Михайлович өбөлүрүгэр, сиэнэрбигэр, аймахтарыгар бары үчүгэйи, этэннэ буолууну баҕарабыт.

Кинини өйдүүлэрин, саныылларын тухары - кини тыынаах!

Кизн туттабыт уоттаах сэри тоһоонуттан кыайыы көтөллөөх эргийэн кэлбит, олохторун толук уурбуттар ааттарын үйэтитэр элбэх кинигани суруйбут буйун учууталбытынан - Иван Михайлович Павловунан. Кини аатын өрүү үрдүктүк тутуохпүт.

Тулагыттан В.М. Николаева,
С.А. КРИВОГОРНИЦЫНА,
Ханаластан Л.М. ЛЕБЕДЕВА,
Тойбохойтон К.С. ТИХОНОВА,
Чурапчыттан Д.С. ЯКОВЛЕВА
уонна кини истинг доһотторо
Чурапчыттан О.П. КУЗЬМИНА,
А.П. ДЬЯКОНОВА.

— ТРИБУНА СПЕЦИАЛИСТА —

ЮЛИАН ИУСТИНОВ:

Люблю работать с людьми и оказывать помощь

26 июля, в региональном управлении МЧС России празднует свое 30-летие и пополняет ряды «Ровесников МЧС» государственный инспектор по маломерным судам Чурапчинского инспекторского участка Центра ГИМС Юлиан Иустинов.

- Расскажите, когда и почему вы пришли работать в чрезвычайное ведомство?

- На службу в государственную инспекцию по маломерным судам я поступил осенью 2019 года. До этого я работал совершенно в другой

сфере: мастером по газификации сел в строительной компании. Мне очень хотелось сменить род деятельности, а работа, связанная с водными объектами, маломерными судами, обеспечением безопасности людей показалась мне очень интересной. Я связал свою жизнь с ГИМС, потому что это ответственная работа, и у меня редкая профессия (смеется).

- Что входит в обязанности государственного инспектора?

- В первую очередь, это обеспечение безопасности людей

на водных объектах, безопасное плавание маломерных судов, укрепление правопорядка на водоемах региона. Также мы занимаемся регистрацией и учетом маломерных судов, аттестацией судоводителей, принимаем экзамены по судоводждению. Если произошла чрезвычайная ситуация, мы участвуем в поиске и спасении людей на водных объектах. В целях предупреждения аварийности маломерных судов и снижения травматизма людей на водных объектах, реализуем мероприятия по предупреждению и ликвидации ЧС, проводим разъяснительные и профилактические работы с населением.

- Расскажите о впечатлениях от работы.

- Мне очень нравится патрулировать и ходить в рейды. Люблю работать с людьми и оказывать помощь, если она необходима. Нас в коллективе всего трое: руководитель и два инспектора, включая меня. Мои коллеги уже давно работают в МЧС России. Благодаря их наставлениям мне было несложно освоиться на новом месте.

- Что Вам запомнилось больше всего за время службы?

- Несмотря на небольшой опыт работы, у меня уже есть наиболее запоминавшиеся моменты. Например, мой первый рейд на реку, который

я очень долго ждал. Патрулировали реку Амга. Нарушителей практически не выявили, я был рад, что люди ответственно относятся к правилам вождения маломерных судов.

- Работали ли Вы во время паводка?

- Да, мне также запомнились и паводковые мероприятия, на которые нас направила администрация Чурапчинского района в селе Мырыла. Тогда мы отправились на реку Амга. Нас разделили по районам села, для проведения эвакуации в случае наводнения. Честно говоря, я боялся, что ситуация ухудшится, но к счастью, вода прошла без заторов.

- Как Вы считаете, что является самым важным в вашей профессии?

- Я считаю, что людям, которые имеют отношение к обеспечению безопасности людей, спасению их жизней, необходимо иметь крепкое здоровье и быть в хорошей физической форме. Это самое главное в нашей нелепой профессии, ведь в приоритете всегда жизнь и здоровье человека.

Кулманакова Джемма, инженер
отдела информационного
сопровождения оперативных
событий и ОКСИОН
ЦУКС ГУ МЧС России по РС (Я.)

— УЛУУ КЫАЙЫ 75 СЫЛЫГАР —

ЫТЫК ИЭС

Марков уонна Андрей Елисеевич Петров өстөөбү арбаар түмүктээбиттэрэ. Холку, үтө майгылаах киһи этэ. Андрей Елисеевич кытта биригэ үлэһир дьонно "биһиги ол да иһин сөбүлүүр этибит — аатынан эгин кириэн "Өндөрүкэ тиэтэйбэт" дьон хаадылаахпыттына, күлөн мытырыһа олорор буолара. Дьингэр, энкилэ суох үлэһит киһи буоллабы. Төһө да холкутун иһин үлэни тигэсэр тиздэрэ, сыһаным-халтыны таһаарбат этэ. Партия сийизһэ, обком. Киин кэммитигэр пленумнара буоллахтарына, топографияда сыһаны таһаарбатын иһин үгүстүк дьуһурунайдабыт киһи. Фронга сылдыбытын туһунан мээңэ кэпсээбэт этэ. Арай биридэ муоста тутта сырыттаһарына, өстөөх сөмөлүөттэрэ күлэн буюмба быраһан ааспыттар. Туттааччылар бары тыһаа хаалбыттар. Ол кэмнэ автоматтын тутта сылдыар ньиэмэс саппаатыгар кэтиллэ түспүт. Онуоха ол ыксаллаах түгэни Өндөрөй манньык быһаарбыта.

— Киһи миһиги ыттабына, мин дьонум киһини бэйэтин ытан кэбиһэхтэрин сөп этэ.

— Тугуй ол, эн ньиэмэстии билэр этин дуо, хайдах өйдөстүгүт?

— Ньиэмэс да киһи буоллабы дии. Өлүөн баарбатабы буолуо. Мин киһини кытта туох да дьон быһаарса сатаабатабым, — диэбитигэр, биһиги бары күлсөн саһыгыраспыппыт.

— Иһиттигит, Өндөрөй быһаарыта судургутун, холкутун?

— Киһи онно да тиэтэйбэтэх буолуохтаах. — эмиз күлсөн тобо бардыбыт.

Ким эрэ: — Биһиги киһибитин ньиэмэс көрөн салыһабы.

Атын күлээччи: — Саата көксүгэр ыраах сылдыар киһини ытан кэбиһсэтэбэ, дьэ, диэкти эбит, — диэбитигэр, Өндөрөй: — Онтон онно эһиги тобо суох этигит? — дьин күлэрбитэ.

"Кыым" хаһыат эрдээксийтигэр сэрингэ сылдыбыттар балай да элбэх этилэр. Ол да буоллар, олунньу 23 күнүгэр бэлэстэнэр аармыйа күнүгэр икки эрз киһини кытта илии тутуһан эсэрдэллэрэ. Ол дьонтон биридэстэрэ Прокопий Егоров, атына Корпелий Иннокентьев этилэр. Онтон чаас анаарын кэринэ сэримлэспит, кэлин икки уордыны ылбыт.

эбиһитин сэрим инбалиитэ буоларынан, хас да массынаны утуу-субуу миһимит кыһыкка, биһиги көрүүбүтүгэр, илиһитин биэрбэккэ эрэ өлбүтэ. Фронтан Кыһыл Сулус уордыаннаах кэлбит киһи этэ. Ол иһин эбитэдуу, биһиги сэрим уотунсин биэр үлэ курдук аһарбыт киһинэн ылынарбыт. Үлэтигэр эмиз ураты бэринилээбэ, туох ирдэнэрин барытын толорор киһи этэ. Тылынан кынаттаммакка, туох наадатын онуу-манньык кыһытэ суох бэйэтэ оноро, толоро сылдыар үгэстээбэ. Киһини ырааханньык ыалдыа сылдыар кэмигэр кытта көрбүттээхпин. Сэрингэ өрүү тымныы ууга сылдыбыта таайан, хабаарын эппэрээсийлэргэ күһэллүбүттээх. Онно клиническай өлүүттэн тахсан баран, өйө-санаата төһө да мөлөөтөр, үгүгэйдик саныыр дьонугар мин эрдимтэ, күһаанньык саныыр дьонугар син биэр уруккутун курдук чугаһы сатаабакка, бу орто дойдуттан барбыта. Биһиги киһини-туһун билэр дьон, киһи үтүө мессуеһун санааары хаалларбыт бэлэстэбит дьин — Улуу Кыайы 50 сылыгар Японияда бэчээттэнэн тахсыбыт "Якутские в Великой Отечественной Войне" дьин фотоальбомна хаартыскатын икки сиргэ кыһылыппыт дьин Дмитрий Кустуров ахтыһын аһаллым.

Биридэ көрсүбүт киһигин үйүн туһары өйдүү сылдыахын сөп дуо? Итиннэ хас биридди киһи бэйэтэ өйдүүрүнэн, быһыһынан-майгыһынан сөп түбэһиннэрэн эппэстээ эбитэ буолуо.

— Быһып сэттэ уон үһүс хаарбын саныһар түһэрдим. Субу олорон, ааспыт олохпун саналыы ырытарым элбээтэ. Кырдыаастар этэллэринэн, кэнним уһаабыт, инним кыһаабыт киһи буоллабым. Мин уон икхилээхтэр 2-с Мэлдьэхси нэһилигэр баар Маралыны үрэххэ оттуу сылдыбыппыт. Тойоммут Ньуклай Ильич Тарабукин — киһи кыайбатах уонна сатаабатах үлэтэ суоба буолуо. Ол курдук мас уһун маастара, от охсоочу бастына, буһуут бэрда, өр сылларга от кэбиһиһитин эвеневода. Улахан эһигинээх ардах түһэн, от үлэтэ тохтообутугар бөһүөлэжэ дьоммуттан өйө-тайаа ыла, баар таарычы киһи көрөр санаалаах айанна турбуппун.

Мустарар алпын миһинэн, таарычы баар кус ытыам дьин отут икхилээх саабын ыллым. Үрэхтэн чугас Унаар Нэлэгэрэ дьин алааска кирибитим. Кыра өтөх онугар балааһа турар. Уот оттуллубут, алпынан ыга астаран тийдим. Онно ортокуну үрдүнэн унуохтаах сааһыран ээркиһи күөсөрүнэ сылдыаро эбит. Киһим мичик гынан баран, "Билсикэн кэбиһик, Андрей Елисеевич Петров дьиммин, бу алаас уолабын. Төрөөбүт алааспар тахсыбытым биэс хонно. Алааспар сотору кэминэн аны кэлбэтим буолуо, саас да ыраатан иһэр. Ол эрэри абуһаларбин, алааспын ахтарым куһурун иһэр. Өбүгэлэрбит барахсаттар мээңгэ эппэтэх буолуохтаахтар. "Уол оҕо төрөөтөбүн, алаас үөрэр" — дьин. Өндөрөй кытта хонон, киһи иһирэх кэлсээнин истэн, олох бары муударастарыгар үөрэтэн, — тахайан, кырдыабыс киһи эппэтэ дьин ис хоһооннообун, инники олохпор туһаммытым үгүс. Үлэ киһини кизгэтэрин туһунан өйдөбүлү хаалларбыт киһинэн Андрей Елисеевич буолар. Киһи олоһор бастакыһынан, Ийэ дойдуга сулууспалааһын буоларын, ити этии дьин ис хоһооннообун өйдөбүтүм. Армияттан 1968 сыллаахха кэлэрбэр "Ийэ дойдуга үтүөлэрин иһин" уонна младшай лейтенант званиетын миһимистир Андропов туттарбыта. Истин приемулар сылдыбытым. 2004 с. ОДКХ миһимистир В.Л. Попов Намна буолбут Кэлиһигийэбэ "Почетный работник ЖКО РС(Я)" бэлэһини туттарбыта. 2017 сыллаахха, 70 саасын туоларбар, Миһимистир Левин дьаһалынан "ОДКХ эйгэтигэр уһулуучу үтүөлэрин иһин" бэлэһинэн наһараадаламмытым. ОДКХ-гар барыта 47 сыл үлэлэстим. Наһараада туттарбар "Төрөөбүт дойдубар сулууспалааһын" дьин тыл эппитим. Улуу Кыайы 75 сылынан сибээстээн, ытык көлүөнэ олорбут тыйыс кэмнэригэр сага олоһу тутуспут саха киһитигэр хаһан да тиксирбэтэх уодаһынаах сэримини, уот кураанын, сугу, Хоту көһөрүлгүһүн эрдээхтик тулуйбут, үүнэр көлүөнэ эйэлээх олоһун туһугар олохторун толук уурбут кыһаанах санаалаах, ол эрэри амарах майгылаах төрөөбүт-үөскээбит төрүт дойдум 2-с Мэлдьэхси дьонугар анаатым.

Гаврил Александрович ПЕСТЕРЕВ,
Чурапчы нэһилигин олохтооһо,
үлэ бэтэрээнэ.

— КЭПСИЭХНИН БАҔАРАБЫН —

Учуутал дьонуннаах киһигэлэрэ

Киһи көрбөккө да сылдыан, сураһын истэн ытыктыы саныыр, бар дьон билиһинин ылбыт айылбаттан айдарыллан учуутал-педагог буоларга анаммыт дьон баар буолаллар. Биэр онук учууталга тиксэр бары ааты-суолу ылбыт, Чурапчы улуугар үөрэммит, Диринин орто оскуолатыгар 50 сыл ситиһилээхтик физика, кэлин "Кыыс Куо", "Этика семейной жизни" предметтэри бары билиһитин, дьобурун ууран үлэлээбит Ытык киһи — Татьяна Константиновна Далбаева буолар. Киһи бу 80 сааһын туолан баран, утуу-субуу 2019, 2020 сылларга «Сурукка тиспит санааларым» уонна «Учуутал буолар аналым» дьин дьонуннаах киһигэлэри таһаартарда.

Бу киһигэлэр Российской Федерация Үтүөлээх учуутала, Российской Федерация үөрэҕириитин туйгуна. Учууталлар учууталлара, Чурапчы улуунун уонна Хоптобо нэһилигин бочуоттаах олохтооһо. Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуот үөрэҕириитин бочуоттаах бэтэрээнэ, 50 сыл энкилэ суох эдэр ыччаты иитиһэр-үөрэттигэр олоһун анаабыт, билигин да айа-тута сылдыар Т.К.Далбаева олоһун-үлэтин туһунан ситиһии кэпсир. Киһини кытта биригэ үлэлээн ааспыт кэлиһигэлэрэ, үөрэппит оҕолоро, чугастык алтыспыт доһотторо-атастара итии тыллаах ахтыһылар кирибиттэр.

Дьонуннаах улахан олоһу олорбут үтүөлээх учуутал бүтүн нэһилик 2-3 көлүөнэ дьобурдаах ыччатын физиканан умсугуллута, билиһитин өрүү байытан, олох сайдыһытын кытта тэннэ оҕолору кытта олоһу саналыы көрөргө түмүсүлэр наадаларын ыйар. Биригэ алтыспыт кэлиһигэлэрин, доһотторун, үөрэнээччилэрин туһунан быыстала суох элбэх ыстатыйалары суруйан үйэттигэ. Манна киһи эрэ кэрэхсии ааһар дьонно — учууталлар М.М.Иванова, Е.И.Макарова, Е.С.Лукина, Г.А.Кузьмин, Булүү педучилищетын дириэктэрэ Н.П.Куличкин, Мэңгэбэ "Кыталык" ансамбылы сабаалабыт үнүүүтүт Н.М.Дмитриев, поэт В.Е.Петров-Айыл, бастааҕы балерина А.Посельская, чугас ыала У.Ф.Сидорова уо.д.а. кэрэхсэбиллээх дьон тустарынан билсэххэ сөп.

Мин бу киһигэлэри педагогическай эссе курдук аахтым — личность итиһилэн, уһаарыллан тахсарыгар Татьяна Константиновна төрөппүттэрэ, кэргэнэ, үөрэппит учууталлара, үлэһир оскуолатын учууталлара, үөрэнээччилэрэ, чугас ыаллара, биригэ

устудьуоннаабыт табаарыстара бары хабыллан, утум-ситим ситэрсэн биэрэр курдуктар. Омос көрдөхкө, биэр нэһилик, биэр оскуола эргимтэлээх курдук эрэри кизт ыырдаах, дьин философиялаах. Устар уһун олоһор көрсүбүт үтүө-мааны дьонун кытта уһундук доһордоһон, өрөспүүбүлүкэбэ биэр идэлээхтэригэр үөрэтэр-иитэр методикатын, баай уопутун элбэхтик таргаллыт учуутал.

"Чэһин эккэ-хаанна — чэбдик өй-санаа" диһиллэрини, 80 хаарын уулларыгар дьэри тус муспун баайа-дуопа: научнай-методическай литэратуирэтэ, араас киһигэлэр, паапкалар эрэ буолбатах, бу дьин учуутал сыламтата суох эппэстээх граждандаскай ытык иһин курдук санаан хаһыакка тахсыбыт үгүс матырыйалла киһи ис духуобунай баайын, киһи, учуутал быһыһынан ураты патриотическай болҕомтотун туһута, суруйдаһына эрэ сатанар курдук туруктаах буолан түмүллэн истэбэ.

Кылгас тэттик ахтыһылар киһини салгылаттар, аалтар тыла-өһө хомойор, аһыаһынан элбэи бэргэнник кэпсир уратылаахтар. Үөрэппит оҕолоро үлэни өрө туһуу учууталларын принцибинэн — «үлэһир буолан баран хаачыстыбалаахтык, көдүүстээхтик» дьин этиитинэн билиһин да өрүү иннигэ сирдиир, салайар дьин ахталлар.

Национальнай кэнсиспсийэ кириитигэр үөрэппит баай уопута өрөспүүбүлүкэбэ биһирэнэн турар, ол туһунан үөрэнээччи Катя Пинигина: «Кыыс Куо»

уроһа учууталтан улахан тутулуқтаах. Биһигини Татьяна Константиновна Далбаева — Российской Федерация үтүөлээх үлэһитэ үөрэтэн, киһи олоһо баай уопуттан, оҕо психологиятын уһун кэмнэргэ оскуолаба учууталлаан билиһитин-көрбүтүн далэччи кэпсээн, элбэх субэни-аманы биэрэн олоһу атын хараһынан көрөрбүтүгэр, сыаналыырбытыгар улахан сыратын биэрде. Киһи биһикхэ учуутал эрэ быһыһынан буолбакка, эрэллээх субэһит, санаа атастаһааччы, олоһу туох баарынан кэпсир, тэннэ мажүһар истин киһибит буолла. Кыргыттарга сөптөөх суолу булан, күһаантан араҥаччылыыр, харыстыыр кыахтаахпыт, ол аата саха омугун бүтүннүтүн, — дьир. Дьэ, ити курдук, олоһо сыһаран үөрэтти көдүүһүн көстүүтэ.

«Татьяна Константиновна көмүс букубанан суруллар дьиннээх учуутал, айылбаттан айдарылаах, идэтин баһылаабыт, үрдүк культууралаах итээччи-үөрэтээччи, дьин билиһилээх оҕо, үөрэнээччи уйулбатын, уратытын билэр психолог, дьон-норуот, төрөппүт, үөрэнээччи маһталын, хайбалын, тапталын ылбыт, нэһилигин, улуунун аатын үлэһит быһыһынан, ийэ быһыһынан үрдүктүк ааттаппыт киһинэн мин киһини ааттыһым. Дьүөгэм, холобур туттар аҕа саастаах убаастыыр киһим, бу ытык сааскар таах олорбокко, кырдыарга кыттыскакка, сылаарга систыбакка бэйэн кэрэ олоһун, олоһо сыһаанньык, иитэр-уһууар тыһынньык сурукка-бичиккэ тийэн, киһигэ суруйан таһааран ээрэһин бастын холобур, улахан хорсун быһыы, ис кыахтаах, чөл туруктаах интеллигент, суруйааччы быһыһынан сыаналыһыбын уонна бэйэм эн тускунан: учуутал, ийэ, эбэ, хос эбэ, уопастыбанньык быһыһынан санаабын, сыанабылбын сурукка тистим. Мин зйигининин алтыспыт кэрэ кэмнэрибн олус үтүөтүк сыаналыһыбын», — дьин ахтар биригэ үлэлээн дьүөгэлэспит кэлиһигэтэ Варвара Константиновна Еремеева.

Бу киһигэлэр ис суолталара идэбэ бэринилээх, дьүлүүрдээх үлэ үрдүк түмүгэ, улахан педагог эдэр учууталга кэс тыла, судургу эрэри бэрт туһалаах субэһэрэ-соргулара, онон бу киһигэ физик идэлээххэ эрэ буолбакка, ханнык баһарар ыал ийэтигэр, кэлэр көлүөнэбэ, эдэр ыалга барыларыгар көмөлөөх. Бу киһигэлэри булан ааһыахха сөп, Дьобуускайга Киһи билиһилээххэ, ИПКРО-ба, педагогическай үнүстүүккэ, улус киһи билиһилээхтэригэр, педагогическай мусуойга, ахсаана аһыаһынан атыга кыһан тахсыбата.

Мария ФИЛИППОВА.

